

ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ (ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ)**EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC FACTOR OF FORMATION OF CREATIVE ECONOMY AND SOCIAL SAFETY (WAYS OF IMPLEMENTATION)*****Віра КУЦЕНКО,***

*доктор економічних наук,
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України», Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3102-0744>*

Vira KUTSENKO,

*Doctor of Economic Sciences,
Public Institution «Institute of
Environmental Economics and
Sustainable Development of the National
Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv*

Олена ГАРАЩУК,

*доктор економічних наук,
Державна служба якості освіти України, Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5572-5357>*

Olena GARASHCHUK,

*Doctor of Economic Sciences,
State service of education quality of
Ukraine, Kyiv*

Ірина КІНАШ,

*доктор економічних наук,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5391-6560>*

Iryna KINASH,

*Doctor of Economic Sciences,
Ivano-Frankivsk National Technical
University of Oil and Gas, Ivano-
Frankivsk*

У статті зазначається, що останнім часом спостерігається тенденція зростання ролі освітньо-наукового потенціалу в соціально-економічному розвитку країни. Розкривається сутність зазначеного потенціалу, чинників його зростання, що впливають на розвиток економіки та досягнення соціальної безпеки – важливих передумов підвищення життєвого рівня населення. Підкреслюється, що особливу роль у досягненні останнього належить освіті в цілому і вищій, зокрема, яка забезпечує формування у студентів творчого мислення, вміння самостійно шукати, виробляти необхідну для здобуття знань інформацію. В цьому аспекті розкривається важливість впровадження у навчальну діяльність інноваційно-інтерактивних технологій, що забезпечує покращення підготовки кадрів – випускників закладів освіти до майбутньої фахової діяльності. Підкреслюється, що зазначені технології мають охоплювати як теоретичні, так і практичні питання щодо організації навчального процесу, а також засоби навчання. Підготовка кадрів у цих умовах має позитивно вплинути не лише на подолання в країні економічної кризи, а й на досягнення соціальної безпеки. В статті наводиться структура соціальної безпеки, розкривається сутність кожного із її індикаторів, наводиться динаміка відповідних показників, зокрема відносної бідності, рівня безробіття; споживання продуктів харчування в домогосподарствах України у відсотках до загальних споживчих витрат. Наводяться фактори та принципи, дотримання яких сприяє функціонуванню в країні соціальної безпеки, подоланню загроз, викликів і небезпек її досягнення. Серед чинників соціальної безпеки вагома увага приділена ресурсному, у тому числі фінансовому, забезпеченню та його диверсифікації. Розкриваючи наявні недоліки в розвитку освітньо-наукового чинника забезпечення зростання економіки та соціальної безпеки, в статті обґрунтовуються шляхи їх подолання, а саме: посилення орієнтації системи підготовки кадрів на створення інноваційного продукту на кожному робочому місці, формування оптимального середовища закладу освіти; активне залучення учнів, студентів у процес їх саморозвитку, підвищення фундаментальності освіти, яка б дозволила кожному майбутньому фахівцю успішно адаптуватись до нових умов професійної діяльності, до життя в цих умовах.

Ключові слова: соціальна безпека, освітня сфера, наука, трансформування, модернізація, соціально-економічний розвиток.

The article notes that recently there has been a growing trend of the role of educational and scientific potential in the socio-economic development of the country. The essence of this potential and the factors of its growth are revealed. These factors affect the development of the economy and the achievement of social safety – important prerequisites for improving living standards. It is emphasized that a special role in achieving the latter belongs to education in general and higher, in particular, which provides the formation of students' creative thinking, the ability to independently search, produce the necessary information to acquire knowledge. In this aspect, the importance of the introduction of innovative and interactive technologies in educational activities is revealed, which improves the training of graduates of educational institutions for future professional activities. It is emphasized that these technologies should cover both theoretical and practical issues related to the organization of the educational process, as well as teaching aids. Training in these conditions should have a positive impact not only on overcoming the country's economic crisis, but also on achieving social safety. The article presents the structure of social safety, reveals the essence of each of its indicators, provides the dynamics of relevant indicators, including relative poverty, unemployment; food consumption in Ukrainian households as a percentage of total consumer expenditures. The factors and principles, the observance of which promotes the functioning of social safety in the country, overcoming the threats, challenges and dangers of its achievement are given. Among the factors of social safety, significant attention is paid to resource, including financial, provision and its diversification. Revealing the existing shortcomings in the development of educational and scientific factors of economic growth and social safety, the article substantiates ways to overcome them, namely: strengthening the orientation of the training system to create an innovative product at each workplace, forming an optimal environment; active involvement of pupils and students in the process of their self-development, increasing the fundamentality of education, which would allow each future specialist to successfully adapt to new conditions of professional activity, to life in these conditions.

Key words: social security, education, science, transformation, modernization, socio-economic development.

«Безпека, як життя – вона або забезпечена, або її немає.»

Пу Сунлін

Постановка проблеми. Останнім часом спостерігається зростання ролі освітньо-наукового потенціалу у розвитку суспільства та матеріального виробництва. Водночас швидко зростає й освітній рівень населення. Цьому сприяє широка мережа не лише закладів освіти, але і їх філій, де, як правило, відсутні належна матеріально-навчальна база, кадровий потенціал. А це, в кінцевому випадку, негативно позначається на якісних параметрах вищезазначеного потенціалу, на соціально-економічних показниках розвитку України, на життєвому рівні населення. В цих умовах чітко проглядається протиріччя між ринковими відносинами і соціальними та моральними цінностями, які покликана виховувати освітня сфера, що формує людину як особистість.

Враховуючи те, що в сучасних умовах вимоги до фахівців швидко змінюються, заклади вищої освіти мають їх постійно відслідковувати, вносити певні корективи в зміст та організацію навчального процесу. Зміни необхідно вносити і в стандарти освіти.

До речі, протиріччя існують і в самій освітній системі, а саме:

- між колективними та індивідуальними формами навчання;
- між необхідністю об'єктивної оцінки освітніх інститутів, викладачів і нерозробленістю критеріїв цієї оцінки;
- між зростаючим обсягом інформації, недостатчею в освітніх закладах сучасних засобів її отримання, збереження, обробки та використання;
- між фундаментальним і прикладним характером освіти тощо.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. При цьому виникає необхідність створення умов, стимулюючих розвиток творчості всіх суб'єктів навчального процесу. Над вказаним питанням працювало і працює багато науковців. У їх числі Л. Абалкін, Н. Абашкіна, Є. Аврамова, Б. Андрушків, Я. Антонюк, Г. Бакірова, Д. Белл, Д. Белл, А. Бутенко, Дж. Буш, А. Гриценко, Б. Данилишин, Л. Демидова, М. Долішній, І. Зязюн, М. Карпенко, А. Колот,

Ю. Любимцев, К. Прокопишак та ін. У розробках цих вчених значна увага приділена обґрунтуванню шляхів формування та посилення впливу освітньо-наукового потенціалу на зростання показників соціально-економічного розвитку країни та досягнення в ній соціальної безпеки. Проте, не дивлячись на численні дослідження, реалії сьогодення потребують посилення означеного процесу. До цього часу не існує єдиного підходу щодо, скажімо, самого визначення поняття «соціальна безпека», а отже й до оцінки її нинішнього стану.

Мета статті. А тому метою нашого дослідження є розкрити стан економічного розвитку та соціальної безпеки, визначити чинники, що сприяють їх зростанню.

Виклад основного матеріалу. Досвід багатьох країн світу свідчить, що досягнення соціальної безпеки є стратегічною ціллю кожної країни, в тому числі й України. Досягти її без економічного розвитку неможливо. Наразі наша країна перебуває на рівні четвертого технологічного укладу. Тоді як, приміром, країни Європейського Союзу – на шостому. Тож не дивно, що Україна за рівнем і якістю життя суттєво відстає від розвинутих країн. Для порівняння: в малесенькій країні Люксембург, у якій практично відсутні природні ресурси, на душу населення валовий внутрішній продукт складає 115 тис. дол. США, а в нашій країні – 4 тис.

Подоланню цього розриву має сприяти розвиток усіх ланок освіти, забезпечення постійного зростання та ефективного використання освітньо-наукового потенціалу країни, в структурі якого особливо важлива роль відводиться закладам вищої освіти.

Як показали результати наших досліджень, вітчизняні вищі, на жаль, перестали бути привабливими перш за все для креативних, захоплених наукою молодих людей. Тому наразі вкрай важливим і актуальним є подолання зазначеної проблеми шляхом підвищення престижу та статусу людини високоосвіченої, високопрофесійної, культурної, що потребує: стимулювання активності людини щодо отримання знань та їх ефективного використання; формування відповідного освітньо-наукового середовища; прискорення модернізації економіки [1, с. 94–95].

Останнє, в свою чергу, потребує: інноваційного підходу в управлінні, в здійсненні маркетингу; посилення інноваційної діяльності в освітній та науковій

сферах; послідовного втілення в навчальний процес більш досконалих способів і засобів навчання; впровадження в практику інформаційно-комунікаційних технологій навчання; формування у студентів творчого мислення, вміння самостійно шукати та виробляти інформацію, що сприяє підвищенню якості та ефективності навчання [2].

Все це є сприятливим для випускника закладу вищої освіти, як і інших освітніх ланок, щодо здійснення активної праці в інноваційному суспільстві, внаслідок чого має відбутись успішний його перехід на більш високий щабель інтелектуального і творчого розвитку, виходячи з сучасних вимог безперервного процесу навчання та підвищення якості отримуваної освіти.

Практика свідчить, що, приміром, при використанні текстової інформації інтенсивність навчання складає 20–25 %, а при використанні звукових засобів цей показник зростає до 45–50 %, тоді як при спільному використанні (текстової, звукової та відеоінформації) – 70–75 %. Звідси можна зробити висновок, що застосування науково-технічних досягнень у навчанні підвищує ефективність навчально-виховного процесу, викликаючи у студентів інтерес до роботи із сучасним обладнанням, таким чином посилюючи мотивацію навчання; розширює можливості щодо подання інформації за рахунок використання засобів мультимедіа; надає можливість доступу до джерел навчання – бази даних, бази знань; забезпечує гнучкість стратегії навчання тощо.

Разом із тим, як зазначає Ж. Фрідман, впровадження в освітньо-наукову сферу результатів науково-технологічного прогресу має не лише позитивний, але і негативний вплив, зокрема на розвиток інтелекту, оскільки притупляє критичне мислення студентів, їх ініціативу, почуття відповідальності тощо [3, с. 15]. Щоб цього не допустити, необхідно посилити творчу активність студентів у духовно-теоретичному середовищі. Практика свідчить, що цьому сприяє й впровадження інтерактивних технологій навчально-виховної діяльності. Це має бути цілісна система в єдності компонентів і взаємозв'язків. Невід'ємними мають бути навчання й виховання. Головною метою останньої функції є формування особистості, дієздатної, готової приймати виважені та необхідні рішення в ситуаціях вибору, нести відповідальність за ці рішення перед собою, суспільством, державою.

Результат упровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес залежить від інноваційної компетентності самих педагогів, які забезпечують цей процес задля формування громадян нової генерації, здатних втілювати в життя загальнолюдські ідеали добра, справедливості, право кожної особистості та нації в цілому на гармонійний розвиток, а також гармонізацію суспільних відносин і рівних прав.

Ураховуючи соціально-економічний і культурно-освітній стан суспільства, а також потреби щодо досягнення європейського рівня розвитку освіти, особливої уваги потребує забезпечення активного впровадження освітніх інноваційних технологій в усіх ланках освітньої сфери, охоплюючи теоретичні і практичні аспекти

щодо організації навчального процесу, а також засобів навчання.

Вагомий внесок у розробку даної проблеми внесли Р. Гільберт, І. Джеймс, Д. Дьюї, В. Кремень, С. Ніколаєнко, Ф. Тейлор та інші, у працях яких неперервна освіта віднесена до однієї з освітніх технологій, використання яких сприяє успішному розв'язанню проблем, пов'язаних не лише з підготовкою конкурентоспроможних фахівців, формуванням освітньо-наукового потенціалу, але й із забезпеченням соціальної безпеки. Остання виступає одним із чинників сталого розвитку держави, суспільства, креативної економіки.

Серед індикаторів соціальної безпеки варто виділити наступні (рис.).

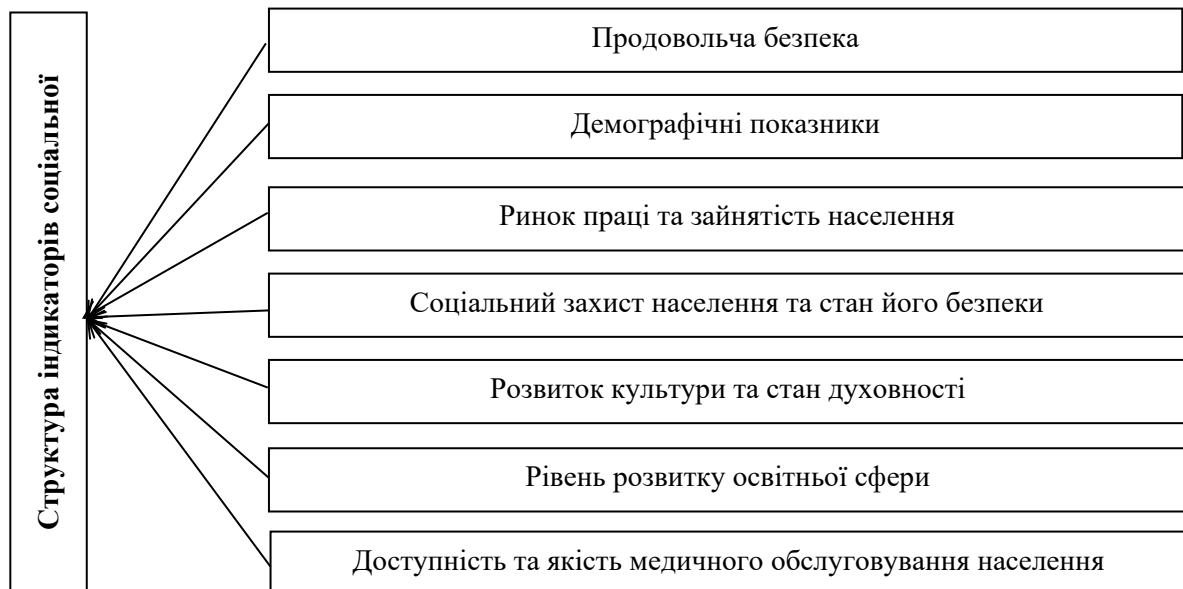

Рисунок – Структура індикаторів соціальної безпеки (розроблено авторами)

Кожен із індикаторів включає такі характеристики, які визначаються наступними показниками:

демографічний індикатор включає такі показники як: природний приріст населення, очікувана тривалість життя при народженні, міграційний приріст жителів;

ринок праці – це чисельність економічно активної частини населення, рівень зайнятості та рівень безробіття;

соціальний захист населення та стан його безпеки – це перш за все частка доходів населення до величини прожиткового мінімуму;

рівень розвитку освітньої сфери характеризується доступністю та якістю освітніх послуг, кількістю учнів, студентів на 10 тис. населення, освітнім рівнем населення;

доступність та якість медичного обслуговування населення визначається забезпеченістю населення лікарями (чисельність населення на одного лікаря), середнім медичним персоналом, лікарняними ліжками, амбулаторно-поліклінічними закладами, рівнем захворюваності тощо.

Всі вищезазначені та інші показники покликані подолати наявні в Україні соціальні загрози, виклики та дію деструктивних факторів, запобігти небезпекам суспільству і кожному його члену. Щоправда, для цього важливо дотримуватись наступних принципів:

всеосяжності, що передбачає необхідність досягнення узгодженої діяльності неурядових організацій, державних структур, окремих громадян;

рівноправного партнерства всіх учасників єдиного і неповторного простору соціальної безпеки без просторів із різними рівнями безпеки;

солідарності, що є виявом гуманності, співчуття до обездолених і принижених, позбавлених можливості працювати, а також забезпеченням гідного рівня добробуту;

транспарентності, тобто відвертості, прозорості для безпеки кожної людини, сім'ї, нації.

Ефективність вищезазначених заходів щодо забезпечення соціальної безпеки посилюється впровадженням публічного управління нею, що базується на наступних принципах:

децентралізації, тобто організації діяльності, що відбувається шляхом постановки завдань, а не виконанням функцій і встановлених правил;

результативності, коли акцент швидше робиться на наслідках діяльності, ніж на процесах, а відтак, капітал вкладається в результати, а не в наміри;

інтенсивності орієнтації на споживача, а саме – на підвищення якості надання послуг, можливості вибору на конкурентній основі та посиленні довіри до влади з боку приватного сектора і суспільства;

досягнення змін шляхом пошуку інновацій та запровадження принципів бізнесу в управлінні державними справами, включаючи аутсорсинг і зовнішні контракти;

зниження державних видатків, підвищення спроможності держави до розвитку та реалізації політики поліпшення виконання державних функцій роботодавця та заохочення підприємницького заробітку;

розвитку професійної етики на державній службі тощо.

Як свідчить практика, дотримання зазначених принципів сприяє не лише

досягненню соціальної безпеки, а й підвищенню якості соціальних послуг.

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», останні – це комплекс заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги з метою поліпшення або відтворення життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя. Соціальні послуги, розвиток соціальної сфери виступають важливим індикатором соціальної безпеки шляхом нарощування, збереження й використання інтелектуального потенціалу та інноваційно-інвестиційних і фінансових можливостей, що сприяє зростанню економіки знань [4].

Білл Гейтс звернувся до багатьох людей планети, щоб ті половину своїх статків віддали на розвиток освіти, науки, культури, охорони здоров'я. А це є, як зазначалось вище, основними складовими соціальної безпеки, що дозволить, приміром, у нашій країні подолати економічну кризу; досягти європейських стандартів життя; сформувати якісне соціальне середовище; досягти стабільного соціально-економічного розвитку.

До речі, цілі сталого розвитку були визначені ще в 2015 р. на саміті ООН. На їх базі були розроблені й цілі сталого розвитку України, в числі яких: подолання бідності та голоду в країні; досягнення продовольчої безпеки; забезпечення здорового способу життя; сприяння зайнятості та гідної оплати праці; забезпечення якісної освіти; побудова відкритого суспільства тощо.

Як свідчить статистика, в Україні спостерігається тенденція деякого покращення показників, які характеризують стан соціальної безпеки (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка індикаторів соціальної безпеки в Україні, %*

Показник	2010	2015	2019	2010–2019, ±
Відносна бідність, %	24,1	22,9	24,4	+0,3
Частка населення із середньодушовими еквівалентними доходами нижче прожиткового мінімуму в місяць, %	8,8	6,4	3,7	-5,1
Рівень безробіття, %	8,9	9,5	9,5	+0,6
Споживання продуктів харчування в домогосподарствах України (на місяць на одну особу), % до сукупних витрат	51,6	62,5	63,4	+11,8

*Джерело: розроблено авторами на основі [5, с. 78].

Цьому сприяє, як свідчать результати наших досліджень, перш за все освітньо-науковий чинник, в основі якого знаходяться наукові дослідження, розвиток якісної освіти та підготовка висококваліфікованих кадрів [6,

с. 120–135]. Останнім часом в Україні спостерігається зменшення мережі закладів освіти та забезпечення ними – передусім вищими – населення (табл. 2).

Таблиця 2 – Кількість осіб, які навчалися у закладах освіти (на початок навчального року, на 10 тис. населення)*

Показник	2010/11	2015/16	2018/19	2020/21	2010/11– 2020/21, ±
У закладах загальної середньої освіти	939	885	959	1013	+74
У закладах професійно-технічної освіти	95	71	60	59	-36
У закладах фахової, передвищої освіти	–	–	–	40	–
У закладах вищої освіти	544	375	361	275	-266

*Джерело: розроблено авторами на основі [7, с. 113].

Нині закладами вищої освіти здійснюється підготовка магістрів, бакалаврів, молодших бакалаврів (молодших спеціалістів), фахових молодших бакалаврів. Серед випускників закладів вищої освіти, серед названих освітніх ступенів, наймасовішим є ті, хто стають

бакалаврами. Скажімо, серед прийнятих у 2020 році до зазначених закладів, кількість осіб на навчання бакалаврів у 18 разів перевищувала кількість прийнятих на магістерське відділення (табл. 3).

Таблиця 3 – Прийом і випуск фахівців закладами вищої освіти у 2020 році*

Показник	Кількість осіб, прийнятих на навчання, осіб	за рахунок коштів бюджету		за контрактом		Кількість осіб, випущених із ЗВО
		Усього, осіб	% до загальної кількості прийнятих	Усього, осіб	% до загальної кількості прийнятих	
Усього	277 057	117 562	42,4	159 494	57,6	385 700
За освітніми ступенями (освітньо-кваліфікаційними рівнями):						
Магістр	11 088	4 627	41,7	6 461	58,3	130 002
Спеціаліст	–	–	–	–	–	13 156
Бакалавр	201 027	76 519	38,1	124 507	61,9	186 091
молодший бакалавр (молодший спеціаліст)	1 434	416	29,0	1 018	71,0	56 451
фаховий молодший бакалавр	63 508	36 000	56,7	27 508	43,3	–

*Джерело: розроблено авторами на основі [7, с. 121].

Якість підготовки фахівців закладами вищої освіти визначається рівнем забезпечення освітніх закладів необхідними ресурсами та ефективністю їх використання; активністю впровадження в навчальних процес нововведень; залученням партнерів, зокрема роботодавців до підготовки кадрів тощо.

У багатьох країнах світу розроблені та впроваджуються критеріальні моделі

оцінювання діяльності, закладів освіти, зокрема вищої, та встановлення рейтингу відповідного закладу. За інформацією американського журналу «US news and world report», рейтинг закладу вищої освіти, зокрема університету, залежить від: якості освітніх програм; оцінки діяльності закладу освіти зі сторони університетської спільноти; оцінки вищезазначеного показника роботодавцями; середнього балу, отриманого

абітурієнтами на екзаменах; відсотка абітурієнтів, зарахованих на навчання в університет; кількості студентів, що припадає на одного викладача; кількості захищених аспірантами дисертацій; рівня залучення суб'єктів освітньої діяльності до наукових досліджень тощо.

За результатами наших досліджень, в Україні останнім часом багато робиться для посилення ролі освіти у формуванні освітньо-наукового чинника щодо подолання економічної кризи, зниження впливу соціальних загроз на розвиток суспільства. Стосовно цього слід зазначити посилення

впливу науково-технічного прогресу на забезпечення суспільного прогресу; активне використання освітньо-інноваційного потенціалу у соціально-економічному розвитку країни; необхідність забезпечення збалансованості потреб ринку праці у відповідних фахівцях і системою професійної освіти (підготовкою кадрів); досягнення пріоритетності розвитку освіти та науки серед усіх сфер діяльності; забезпечення зростання інноваційної продукції для ринку тощо

Проте, на жаль, на теперішній час стосовно у останнього в Україні спостерігається зниження відповідних показників (табл. 4).

Таблиця 4 – Впровадження інноваційної продукції (товарів і послуг) промисловими підприємствами, одиниць*

Показник	2018	2019	2020	2018–2020, ±
Впроваджено інноваційної продукції (товарів, послуг)	3 843	2 148	4 066	+223
У тому числі:				
нової для ринку	968	418	691	-277
нової лише для підприємства	2 875	1 730	3 375	+500

*Джерело: розроблено авторами на основі [8, с. 44].

Підвищення активності впровадження інноваційної продукції потребує розвиток освіти і науки, що сприятиме зростанню конкурентоспроможності країни, у тому числі, як зазначалось вище, за рахунок вироблення у молоді (учнів, студентів) навиків самостійно набувати знання та застосовувати їх на практиці; прискорення поширеності стандартизації та масовості в країні; подолання стрімкого старіння (морального та фізичного) освітньо-наукового обладнання й устаткування; розвиненості ринкових відносин і реальної конкуренції в освітньо-науковій діяльності [9].

Висновок Таким чином, подальше нарощування освітньо-наукового чинника в Україні, зниження його відірваності від потреб економіки та суспільства сприятиме прискоренню подолання економічної та соціальної безпеки. Цього можна досягти завдяки: посиленню орієнтації системи підготовки кадрів на активну діяльність щодо створення інноваційного продукту на кожному робочому місці; створенню оптимального середовища для розвитку інтелекту кожного учня, кожного студента; активного залучення старшокласників і студентів у процесі їх саморозвитку; забезпечення системного підходу до менеджменту на всіх ієрархічних рівнях; посилення мотивації навчального процесу від

затребуваності суспільства та індивідуальних потреб учнів, студентів, слухачів; підвищення фундаментальності освіти, яка дозволила б кожному випускнику закладу вищої освіти успішно адаптуватись до нових умов діяльності підприємства, бачити майбутнє виробництва. Адже близько 60 % випускників закладів вищої освіти слабо адаптуються до нових умов професійної діяльності, 45 % – не здатні передбачити майбутнє виробництва.

На реалізацію зазначених напрямів мають бути здійснені подальші дослідження в цьому контексті.

Список використаних джерел

1. Куценко В., Кінаш І., Євтушенко Г. Соціальні домінанти як осередок розвитку територіальних громад на інноваційній основі (синергетичний аспект). *Економіка природокористування і сталій розвиток*. 2021. № 10(29). С. 87–97. DOI: 10.37100/2616-7689.2021.10(29).11.
2. Гаращук О. В., Куценко В. І. Освітня сфера – важливий чинник інноваційного сталого розвитку. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. Том 3 № 2. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/219/265>.
3. Константиновский Д. Л., Вознесенская Е. Д., Дымарская О. Я., Чередниченко Г. А. Социально-гуманитарное образование: ориентации, практики, ресурсы,

совершенствование. Москва: ЦСП, 2006. 264 с.

4. Мойсеєнко І. П., Демчишин М. Я. Методологічні основи вимірювання рівня економічної безпеки держави. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 10. С. 90–98.

5. Якимчук А. Ю., Кардаш О. Л., Постельжук О. П., Якимчук О. Ф. Оцінка показників соціальної безпеки України у контексті національної безпеки держави задля досягнення цілей сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13–14. С. 75–80.

6. Гаращук О. В., Куценко В. І. Якісна освіта – інструментарій сталого розвитку (питання теорії та практики). *Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»*. Київ; 2019. 144 с.

7. Статистичний щорічник України за 2020 рік. *Державна служба статистики України*. Київ; 2021. 455 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf.

8. Україна в цифрах, 2020: стат. зб. *Державна служба статистики України*. Київ. 2021. 46 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_20u.pdf.

9. Литвиненко М. В. Проектирование результатов подготовки специалистов в условиях модульной системы обучения: методическое пособие. Москва: Изд-во МИИГАиК, 2006. 72 с.

References

1. Kutsenko, V., & Kinash, I., & Yevtushenko, H. (2021). Sotsial'ni dominanty yak osередok rozvytku terytorial'nykh hromad na innovatsiyniy osnovi (synerhetychnyy aspekt) [Social dominants as a center for the development of territorial communities on an innovative basis (synergetic aspect)]. *Environmental Economics and Sustainable Development*, 10(29) 87-97 [in Ukrainian].

2. Garashchuk, O.V., & Kutsenko, V. (2021). Osvitnya sfera – vazhlyvyi chynnyk innovatsiynoho staloho rozvytku [Education is an important factor in innovative sustainable development]. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 3(2) Retrieved from <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/219/265> [in Ukrainian].

3. Konstantinovskiy, D.L., Voznesenskaya, Ye.D., Dymarskaya, O.Ya., & Cherednichenko, G.A. (2006). *Sotsial'no-gyumanitarnoye obrazovaniye: orientatsii, praktiki, resursy, sovershenstvovaniye* [Social and Humanitarian Education: Orientations, Practices, Resources, Improvement]. Moscow: TsSP [in Russian].

4. Moysesenko, I.P., & Demchyshyn, M.Ya. (2011). Metodolohichni osnovy vymiryuvannya rivnya ekonomichnoyi bezpeky derzhavy [Methodological bases of measuring the level of economic security of the state]. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 10, 90–98 [in Ukrainian].

5. Yakymchuk, A.Yu., & Kardash, O.L., Postel'zhuk, O.P., & Yakymchuk, O.F. (2020). Otsinka pokaznykiv sotsial'noyi bezpeky Ukrayiny u konteksti natsional'noyi bezpeky derzhavy zadlya dosyahnennya tsiley staloho rozvytku [Assessment of social security indicators of Ukraine in the context of national security of the state in order to achieve sustainable development goals]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 13-14, 75–80 [in Ukrainian].

6. Garashchuk, O.V., & Kutsenko, V. (2019). *Yakisna osvita – instrumentariy staloho rozvytku (pytannya teorii ta praktyky)* [Quality education – tools for sustainable development (issues of theory and practice)]. Kyiv: Public Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine" [in Ukrainian].

7. State Statistics Service of Ukraine (2021). *Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny za 2020 rik* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2020]. Kyiv. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf [in Ukrainian].

8. State Statistics Service of Ukraine (2021). *Ukrayina v tsyfrakh, 2020. Statystychnyy zbirnyk* [Ukraine in numbers, 2020. Statistical collection]. Kyiv. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_20u.pdf [in Ukrainian].

9. Litvinenko, M.V. (2006). *Proyektirovaniye rezul'tatov podgotovki spetsialistov v usloviyakh modul'noy sistemy obucheniya: Metodicheskoye posobiye* [Designing the results of training specialists in a modular training system: Methodological guide]. Moscow: Publishing house MIIGAiK [in Russian].